

RESİPROKAL İLİŞKİ İÇİNDE DEĞİŞEN BİÇİM VE İFADESİ

Murat Şahin, Yeditepe Üniversitesi

Özet:

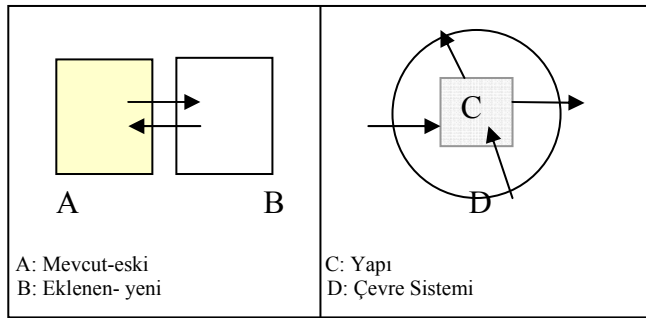
Anahtar Kavramlar: Ek, eklenme, büyüme, bütünleşme, uyum, bağlam, simbiosis, ilişki, ifade, algı

Bu bildiri ekleme –uyum ve kimlik bağlamında mimari biçimi ve onu temsil eden yüzü, çoğunluğunu New York'ta yeni yüzyılın eşliğinde uygulanan tasarımların ışığında incelemekte; eski- yeni/ mevcut – eklenen arasındaki etkileşimlerin genel ve özel bağlamlarını ortaya koymaktadır. Çalışmanın amacı, kanıksanmış haliyle, Gestalt Psikolojisi aracılığıyla ve zıtlık -benzeşim arasında değerlendirilen bu ilişkinin değişen boyutlarını, yeni dilin algılama ve mimarinin statik boyutu (uygulama) üzerinde yarattığı etkileri örnekler aracılığıyla açıklamaktır.

Çalışmada giriş bölümünde, resiprokal kavramından, mevcut ve eklenen arasındaki farklı yaklaşımlardan, mimarinin statik ve dinamik boyutundan; yeni biçimleme dilinden ve bu dilin ikili ilişki üzerindeki etkisinden söz edilmekte; dönüşüm ve ekleme süreci kimlik, uyum ve simbiosis kavramları çerçevesinde tartışılmaktadır. Son bölümde ise bu kavramsal çerçeveye son dönem uygulamalar üzerinde yorumlanarak yapı kabuğu, ifadesi ve algısındaki gelişmeler aktarılmakta, eski-yeni/mevcut-eklenen arasındaki ilişkinin günümüzde tasarım açısından geldiği nokta değerlendirilmektedir.

1. Giriş

Farklı alanlarda benzer anlamlar taşıyan Resiprokal kavramını 'zıtlık-karşıtlık, karşılıklı, her iki tarafça paylaşma, etkileşim, ortaklık, işbirliği' olarak tanımlayabiliriz. 'Ortak bağımlılık, davranma ve etkiye dayanma' (1) tanımı mevcut bir yapı ve eki arasındaki ilişkiyi oldukça iyi bir biçimde aktarmaktadır. Hiç bir ek almasa da bir ortak yaşam içinde varlığını sürdürmek durumunda olan mimari ürün gerek yakın çevresi (ekler olarak, komşu yapılar ve çevre) ile gerekse tüm çevre sistemi ile bir etkileşim içindedir. (bkz. Tablo I)

Şekil II. Mevcut bir yapının ek olarak ya da tek başına çevreyle kurduğu resiprokal ilişkinin şematik anlatımı

Bu nedenle, bu ilişkiyi ve bunun sonuçlarını en iyi bir biçimde kavramamızı sağlayan ve 'resiprokal' kavramını destekleyen simbiosis kavramının tanımına da yer verilmiştir. Yapılara böylesi bir bakış açısının geçmişte özellikle bağlamsalcılık çerçevesinde geliştirildiğini biliyoruz. Bu anlayışta iki boyutlu bir öge olarak algılanan cephe özellikleri bağlam ve uyumun değerlendirme ölçütlerinin başında geliyordu. Günümüzde malzeme ve tutuma bağlı olarak 'şeffaflık' kavramı aracılığıyla en kolay uyum formülü görülen cephenin, biçimi de kapsayacak şekilde üç ya da dört boyutlu hale gelerek sorumluluk alanını genişlettiğine tanıklık ediyoruz. Bir yüzün, ya da beden eklenerek, dönüşerek değişime uğraması kimlik problemini de beraberinde getirmektedir. Bildirinin ana amacı

da, eklenen ile mevcut yapı arasındaki ilişkinin geldiği noktayı, kimlik ve uyum kavramları ışığında, güncel örnekler üzerinden yeniden değerlendirmektedir. Bildiride biçim özellikleri-cepheleri ve mevcut şartlarla (mevcut yapı ya da içinde buldukları yapı çevre) etkileşimleri açısından Milenyumun eşliğinde yapılmış olan ve New York'a damgasını vurmuş yapılar seçilmiştir. Bu yapılar malzeme seçiminden, biçim diline dek yaşanan dönüşümü görmemiz açısından önemli sonuçlar içermektedir.

2. Ek'ten Dönüşüme Tarihsel Gelişimin Özeti

50'li yıllardan günümüze kadar olan süreçte, ek bina ya da dönüştürme işlemlerinde, koruma ve uyum bağlamında 'saygı', 'nezaket' 'dürüstlük' 'ağırbaşlılık' gibi daha çok davranış biçimini esas alan ölçütlerin tasarıma etki ettiğini biliyoruz. Görünmez ekler' olarak da nitelenen yeraltı ekleri, geri çekilerek mevcutla birleşmek (gölgesellik etkisi), eklendiğine biçimsel özelliklerle ya da malzeme ile benzeme ya da çok farklı bir tutum izleyerek birleşirken ayrı olabilmek -böylece mevcut değerlerin altını çizmek, ölçü ve ölçek olarak eklendiği yapıyla yarışmamak v.b. genel kabullerle mevcut ve eklenen ya da yeni ile eski arasındaki ikili/ çoklu ilişkiye çözümler üretildi. Bu tür bir ilişkinin uzantısı olan bağlamsal tasarım gündeme gelirken arzu edilen uyum, zıtlık ve benzeşim arasındaki sonsuz olasılıklı tanım kümesi içinde arandı. Bağ noktası kullanarak, tarihi binaların masif yığma strüktürlü ağır taş cephelerine daha çok cam ve çeliğin tercih edildiği hafif, geçirgen yapılar ekleyerek doku, malzeme ve biçim özellikleriyle karşıtlık yaratmak hem tasarımcının hem de yarattığı yapının kimliğini ayrıştırarak fark edilir olma; eski ve yeninin karakterlerini bir işlevsel çerçeve içinde ayrı ayrı vurgulamak karşılaştığımız en belirgin 'müdahale' biçimlerinden oldu.

1929'da Köeller, 1935'de Koffkanın Gestalt teorisini geliştirerek biçimin psikolojisi üzerine yaptığı çalışmalarda, zemin-şekil ve karşıtlığın bulunduğu bir yaklaşımın algılama ve onun anlamını açıklamak için esas olduğunu belirtmektedir(2). Moholy Nagy, Kandisky ve diğer Bauhaus sanatçıları benzer bir anlatımla görsel sanatlardaki anlam olgusunun yanyanalık, karşılıklı ilişki ve temel olarak türdeş olmayan biçimlerin malzemelerin, dokuların, zıtlığından üretilebileceğini belirtiyorlardı. (3)

Geleneksel anlamda müdahale edilmiş, dönüşüme uğramış binanın dönüşmeden önceki ve sonraki hali arasında, genellikle ayrışımın biten ve ikili ya da çoklu yapıların birlikteliğinden meydana gelen bir bütünleşme süreci yaşanmaktadır. Eski ve yeni, mevcut ve eklenen arasındaki iki ayrı varlık halinde ortak bir yaşamda buluşma ile sonuçlanan bu simbiyotik ilişki yerini içli dışlı, birbirinin içinde eriyen, yeni kurgunun hakimiyeti ile sonuçlanan ve eklenmeden çok dönüştürme diyebileceğimiz uygulamalara terk etmeye başladı. Bu oluşturma mimarının statik ve dinamik boyutu arasındaki etkileşimin etkili olduğu söylenebilir.

Mimarlık tek tek binalar olarak görüldüğünde statik, geçmişten gelip geleceğe uzanan devamlı aralıksız bir bütünlük içinde sürekliliğin halleri olarak algılandığında ise dinamik olarak tanımlanabilir. Bu dinamik süreçte biçim geçişlilik, büyüme, süreklilik, eklenme yoluyla evrimsel olarak gelişir. Statik süreçte ise ifade, anlam, karışma, birleşme ve ilişkilendirme bulunmaktadır.(4)

'Hareketli imajların ve bilgisayar ortamındaki tasarım sisteminin bir parçası olan 'biçimleme-morphing' bilindiği gibi bir imajın karakter, görünüş ve işlev olarak başka bir imaja dönüşme sürecini tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. (4) Bu süreçte eski ve yeni, eklenen ve mevcut gibi ikili bir yapı yoktur. Başlangıcı ve dönüşüme açık sonucu olan tek bir yapı vardır. Ekleme ve çıkarma değil, bir dönüşme söz konusudur. Son dönemde yapılan dönüştürme projelerinde bilgisayar ortamına ait bu dilin etkisini görmeye başladık. Bu çalışmada, daha önce belirtildiği gibi bir yandan mevcut ve eklenen arasındaki resiprokal ilişki irdelenmekte, diğer yandan özellikle yeni binyılın eşliğinde tasarlanan/uygulanan tasarımlarda ipuçları görülen bu değişimin bir değerlendirmesi yapılmakta, yeni oluşumun, strüktür, malzeme seçimi, doku ve mimari tutum ile olan etkileşimi aktarılmaktadır.

3. Uyum ve Simbiosis

Uyum konusu koruma kavramına koşut olarak yıllar içinde oldukça yoğun bir biçimde tartışıldı. Törebilimde mutlak ölçü, sanatta dengeli biçim (5), organizmaların ilişkilerinde geometrik oran olarak kendini gösteren ‘Uyum’ kavramının mimarlıkta çok göreceli olduğunu biliyoruz. Biçimsel özellikler ve estetik açıdan uyumsuz olan bir ek bina- mevcut ilişkisi simgesel değerler açısından uyumlu olabilir. Grassi’nin tasarımlarında uyum mekan organizasyonu, biçim özellikleri ve malzeme seçimi ile kolektif hafızada sürekliliği öneren bir yapıdayken, bir yaşantı önerisi getiren Liebeskind’in tasarımlarında ise kurgusal, tematik olarak bir uyumdan söz edebiliriz. Alberti’nin ya da Goethe’nin ve Kant’ın tanımlarında da yer alan ‘amaca uygunluk’, yani tasarım probleminin form ile uzlaştırmaya çalıştığı uyum kavramı ‘bağlam’dan başka bir şey değildir. Bağlam problemi belirler form ise bu probleme bir çözümdür. Başka bir deyişle tasarımda gerçek tartışma konusu form değil, form ve bağlamın uzlaştığı bütünleşmedir.(6) Bu tek bir yapının içindeki bütünleşme süreci, belli bir zaman sonra ortaya çıkan ikinci yapının katılımıyla daha karmaşık bir probleme dönüşür.

Eklenmenin ya da dönüşümün doğası aslında tüm parça- bütün ilişkilerinde olduğu gibi simbiosis kavramının ışığında daha rahat anlaşılabilir. Simbiosisin Japoncada birlikte yaşama, uzlaşma, eriyerek birleşme, karışma, uyum gibi pek çok anlama geldiğini biliyoruz. Kurokawa 60’ların başında bu kavramı yeniden tanımlamıştır: (7)

1. Simbiosis, muhalif, rekabet ve çatışma içinde olan ama birbirine ihtiyaç duyan şeylerin ilişkisidir.
2. Simbiosis bir şeyi yaratımının tek başına sağlanamadığı, fakat karşılıklılık içinde ve katılımı bir bütün olarak gerçekleştirildiği durumlardaki ilişkidir.
3. Simbiosis asalak (parasitic) bir ilişkiye değil; karşılıklı çıkara dayanır.
4. Simbiosis ilişkinin dışında kalan öğelerin katılımı için yer ayıran bir ilişki biçimidir. Bu tanımla dünya, yeryüzü yeni bir düzen içine girer.

Biyolojide simbiosis, iki farklı organizmanın, her birinin faydalanacağı ve aslında ötekini yaşaması için zorunlu olabilecek işbirliğinde bulunmalarıdır. (8) Organik düşüncenin kurucularından biri sayılan ve Goethe doğadaki organizmaların büyümeleri ile yaptığı araştırmaları sanat ve mimarlığa da uygulamıştır. Mimarının yapısının amaçsal bütünlük ve işlevsel tutarlılığı, yerçekiminin mekanik kanunları bakımından değil, erekbilim yasaları bakımından, öncelik kazanır. (9)

Alberti, güzelliği, doğadaki kesin ve temel kural olan, uyum tarafından dikte edilen belirli ölçü, görünüş ve pozisyona dayanan, ekleme çıkartma yapılmayan, bir vücuda ait parçaların tutarlı birliği olarak tarifler (10). Winckelman ve Goethe’nin organizmalarla mimari yapı ve gelişimleri arasında kurdukları analogilerde parça ve bütün arasındaki uyumlu yapı, oran, ölçü ve birliğe dayandırılmıştır. Biçimle ilgili ölçü ve ölçüğe dayalı uyum prensipleri bir yana, sonuç kompozisyondaki amaçsal **bütünlük ve işlevsel tutarlılık** her türlü uyum ilkesini kapsayacak genel bir tanım olarak değerlendirilebilir.

4. Değişim ve Eklenme Sürecinde Kimlik

Temelde fiziksel, işlevsel, organizasyonel ya da medya açısından yıpranmış veya gündemden düşmüş olan bina ile onun güncelleşmesini sağlayan parça / yapı arasında, dolayısıyla tasarımcıları ve onların görüşleri arasında bir uzlaşma ve kimlik ayrılığı ikili yapının gereği olarak ortaya çıkar. Mevcut binanın kimliği, hayatının bir kısmını yaşamış ve bundan sonrasını da değişerek sürdüreceği bir kişiliğin ve bedeninin kimliği olarak biçimlenerek dönüşür. Bu nedenle, yapının kimliğini - tanımlayıcı ilişkilerini, üzerlerine yeni birikimler eklenerek büyüyen sabit bir değer olarak görmek yerine, zaman içinde kendisiyle ve ötekiyle yaşanan diyalektik bir süreç olarak algılamamız daha doğru olacaktır.(11) Ek yapı, güncel kimliği belirleyen bu dönüşüm sürecinin son ayağıdır.

İki ya da daha farklı yapı arasında (mevcut/lar-ek/ler) işlevsel bir birlik sağlanması sonucunda elde edilen yeni bütünün başarısı ikili yapının mekansal öğeleri arasındaki kaynaşmaya, uyuşmaya yani bütünleşmeye bağlıdır. Bu bütünleşmeyi sağlayacak ve kuralları koyacak olansa, çoğu zaman sonradan gelendir.

Ek ve mevcut arasındaki ilişki ve rol dağılımı, binalar arasında olduğu kadar aynı zamanda farklı tasarımcılar arasında da bir rekabet ve uzlaşımın yaşanmasına neden olur. Çünkü ikili yapısı gereği bir 'ötekilik' kavramını içerir. Bu nedenle, resiprokal kavramının içindeki hem ortak yaşam-karşılıklı olma hali, hem de zıtlık-karşıtlık anlamı bu ilişkinin doğasını ifade etmektedir.

Benzeşme ve eski ve yeni arasındaki aynılığı Grassi'nin ve Rafael Moneo'nun - tasarımlarında açıkça görmekteyiz. (1984'de Berlin'deki Prinz Albrecht Palais -1980'de yapılan Banco de Espana Binası eki gibi) Bu tür tasarımlar, fiziksel olarak iki yapı arasındaki ilişkinin yorumundan çok, genel bir tutum olarak belli bir mimari görüşün yansımasıdır: Eski ve yeni mimari diye bir şey yoktur. Ek de yeni bir tasarım da kavramsal açıdan bir tamamlamadır.

SOM ve Sedat Hakkı Eldem tarafından tasarlanan ve 1952-53 yıllarında inşa edilen ve modern mimarının İstanbul'daki en önemli örneklerinden biri olan Hilton Oteli 1962'de mevcut binanın modüler ritminin çoğaltılmasıyla mimetik olarak büyütülmüştür. Ek yeri ancak çok dikkatli bakıldığında farkedilen bu binada her bakımdan bir bütünleşmenin amaçlandığı görülmektedir. Bu örnekte, mevcut ve ekin tasarımcılarının aynı oluşu, büyüme probleminde doğal bir gelişimi andıran organik bir çözüm üretilmesini kolaylaştırmıştır.

Günümüz mimarisinde mevcut ve ekin kimliklerinin ayrı ayrı vurgulanması en yaygın gözüken davranış biçimidir. Daha önce de belirtildiği gibi, masif kitle etkisine sahip mevcut yapıya karşın ek yapının hafif bir strüktür-malzeme seçimi ile ya da bir bağ noktası ile ayrıştırılması neredeyse kanıksanmış bir tutum haline gelmiştir. Aslında sonuç, algı açısından, aynı kompozisyonu oluşturan iki farklı yapıda olabilecek, Gestalt prensiplerine uygun, şekil-zemin ilişkisi içindeki tipik bir eski-yeni birlikteliğidir.

Nouvel'in Lyon Operası'nda, New York Presbiteryan Kilisesi'nde ya da Queens Müzesi Yenileme Projesi'nde olduğu gibi ek bazen de mevcut yapının kimliğini kendi kimliği içinde eritmekte ya da kendi var oluşu için kullanmaktadır. Tschumi'nin Lille'deki National Studio For Contemporary Arts da Ungers'in Mimarlık Müzesi'nde uyguladığı iki ya da daha fazla yapının birbirini kapsadığı 'ev içinde ev' kavramının farklı bir uygulaması olmuştur. Mega strüktür çatı ile küçük binaların üzeri ve aralarındaki dış mekanlar ek ile birlikte iç mekana dönüştürülmüştür. Yeni kimlik eski binaların kimliğini kapsayarak yeni bir kompozisyon içinde bütün parçaları birleştirmiştir.

Son bölümde, kimlik ve uyum bağlamlarında, form kompozisyonu, yapı kabuğu ve ifadesi açısından mevcut ve eklenen arasındaki ilişkiler son dönemde yapılan uygulamalar aracılığıyla aktarılmaktadır.

5. Uygulamalar

Bu bölümde örnek olarak seçilen yapılarda şu ölçütler esas alınmıştır.

1. Resiprokal ilişki içinde (mevcut yapı-ek yapı/ mevcut çevre- yeni yapı) cephe özellikleri, kompozisyon ve ifade bakımından özgün sonuçlar içermesi
2. Mimarlık dünyasında nitelikli yapılar olarak sayılması (önemli dergilerde yayınlanması-eleştiri alması, mimarlık ortamını meşgul etmesi v.b.)
3. Mümkünse içten ve dıştan bizzat deneyimlenmesi ve belgelenmesi
4. Son dönem yapıları olması (son 10 yıldan daha yakın bir zamanda yapılmış olması) Guggenheim ve Lyon Opera Binası bu ilkeyi yerine getirmese de dahil edilmiştir.

Tercih edilen yapıların çoğu, teknolojik ve sanatsal gelişmenin yakından gözlenebildiği New York'tan seçilmiştir. Guggenheim'in tepe ışıklığı gibi bildirin teması ile doğrudan ilgili olmayan bilgilere sempozyumun konusu gereği yer verilmiştir.

5.1. Karşıtlık ve Benzerlik Arasında Değerlendirilen Resiprokal İlişki

Guggenheim modern mimarlığın başyapıtlarından biri olarak kabul edildiği için 1990'ların başında yapılan ek de uzun süre tartışıldı. Wright'ın bu önemli eserine bir ek yapan Charles Gwathmey mimarlığın ve algının statik olmadığını hatırlatarak yaptıkları bu müdahalenin başarılı olduğunu iddia ederken, ileride yapılacak daha sert müdahalelerin de işaretini vermiş oldu. Betonarme rotunda mermer tozlu sıva ile kaplı iken ızgara dokulu ek yapı travertenle kaplandı. Her ikisinin de monolitik yapılarına karşın, mevcut ve ek yapı biçim, malzeme, renk ve doku açısından bir karşıtlık göstermektedir. Wright'ın orjinal yapısı, kuzey yönünde, dışta ızgara çerçeveli camlarla gölgesellik etkisiyle dikdörtgen ekle ayrılırken, rotundanın spiral hareketinin, ek yapının duvarına çarparak sonlanması eleştirmen Carter Weisman tarafından sert bir biçimde eleştirildi. (12)

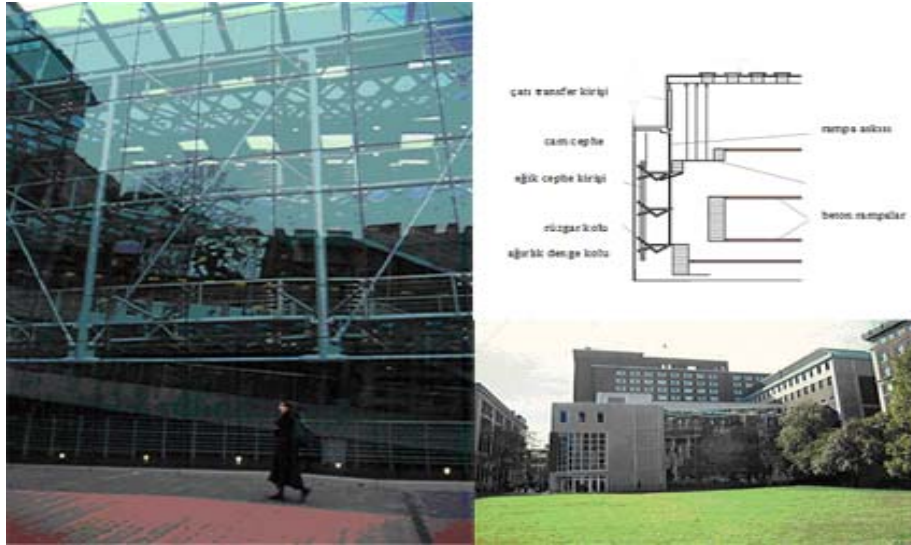
Guggenheim'in tepe ışıklığı kubbesi 1959'da açıldığından bu yana temizlenmemiştir. Önce betonarme çerçeve tamir edildi. Sonra, dıştaki tek kat ve yalıtımsız cam(skylight), bir katı net cam diğeri buzlu olan çift camla değiştirildi. Bu dış cıdarın yaklaşık 45 cm altında içteki yalıtım özelliği olmayan tek cam (laylight)ın yerine, ultraviyole ve kızılötesi ışıklara karşı geçirimsiz lamine bir cam tercih edildi. Bu iki katmanın arasında eski moda iklimlendirme- havalandırma cihazları yerleştirildi.

25 adet birbirine bağlanan binadan meydana gelen ve 130 yılı aşkın bir geçmişi olan 'American Museum of Natural History' –Doğa Tarihi Müzesi'nin en son eki olan 'Rose Center For Earth and Space' yapısı şeffaf bir küpün içine yerleştirilmiş üçayak üzerinde yükselen bir küre kompozisyona sahiptir. Ek bina geri çekilen bir bağlaç ile mevcut binaya bağlanır. İki gösteri mekanının bulunduğu yaklaşık 27 metre çapındaki küre, aynı yerde 1935'te inşa edilen ve 1997'de yıkılan eski planeteryumla aynı çaptadır. (13) 18. yüzyılda Ledoux ve Boullée'nin tasarımlarında, Palladio'nun söylemine koşut, sonsuzluğu ve kozmik mükemmeliyeti sembolize eden küreyi seçtiklerini görürüz. Bu uygulanmamış tasarımlarda yatan fikirlerin modern bir yorumla gerçekleştirilmiş hali olarak tanımlayabileceğimiz binanın başarısına gölge düşüren tek detay böylesi saf, heykel niteliğindeki kompozisyonun bağımsız bir konumlanış içinde olması beklenirken, gölgesellik etkisi ile de olsa mevcut binaya yapıştırılmasıdır. Her müze gibi belli aralıklarda yapılan ekler ve küçük değişikliklerle büyüyen mevcut müze kompleksi ve ek bina arasındaki dil farkı ve karşıtlık çok açık bir biçimde görülmektedir. Üçgen ayaklar uzay istasyonu ve gözlem kulelerinin çağdaş imajını yansıtan bu cam kübün ana taşıyıcılarıdır. Amerika'daki en büyük asma cam perde duvar olduğu iddia edilen ve 736 parça camdan oluşan bu kabuk benzersiz bir şeffaflıkta ve netliktedir. Bu camlar, dışarıdan onların tek parçaymış gibi görünmelerini sağlayan, zarif paslanmaz çelik çubuklar, kablolar ve noktasal tutucularla taşınmaktadır. Çelik konstrüksiyonlu ve yansıtıcı alüminyum panellerle kaplanan ve iki gösteri mekanından oluşan ve 3 adet birleşik ayakla asılmışçasına havada tutulan ortadaki küre bu şeffaf kutuya bir derinlik kazandırmaktadır. (14)

Diğer bir örnek ise yine Manhattan'da 1960'ların modern klasiklerinden biri olan yıllar içinde sıradan bir bina kimliğine bürünen betonarme strüktürlü binanın zemin katına yapılan eklerdir. Fox & Fowle 1998'de bir SOM tasarımı olan bu binaya taze bir ifade kazandıran yeni bir giriş mekanı tasarladı. Sonuçta daha davetkar, çağdaş görünümlü, enerji kullanımını azaltacak biçimde seçilen teknoloji, iyileştirilen teknik sistemleri ile daha açık ve daha esnek bir mekan yaratılmış oldu. Binadan kıvrılarak önündeki meydana doğru taşan ve yola paralel bir hat oluşturan net camlı (light weight) hafif çelik strüktür içeride bol ışıklı bir çalışma ortamı yaratmakla kalmadı aynı zamanda bir takım elektronik yazılı ve resimli mesajların yansıtılmasına olanak sağlayan bir medya duvarı işlevini de üstlendi. (15) Sıradan yatay hatlı ve taş kaplamalı, beton bir strüktüre zemin kotunda çok özel ve teknik bir tasarıma sahip böyle bir ek yapılarak binanın toplumla iletişimi işlevsel ve fiziksel açıdan güçlendirilmiş oldu. Elektronik ekrandan yansıyan görüntüler, üzerinde çevrenin yansıdığı, cam panellerin noktasal tutucularla bağlandığı arkasındaki çelik taşıyıcılar, diğer afişler ve arka plandaki serbest mekanıyla oluşturduğu görüntü, günümüzün form ve geçişli şeffaf mekan anlayışına çok uygun yapısıyla mevcut binadan çok içinde barındırdığı işleve yeni bir imaj kazandırdı. Çünkü mevcut bina öylesine bitmiş ve ek kabul etmez görünüyor ki, ek bu yapıya dokunmadan, değiştirmeden hafif ve şık bir eklenti olarak binaya yamanmıştır. Belli bir dönemi yansıtan bu modern söylemin eki, fiziksel açıdan aynı yapıtın bir parçası olmasına karşın, içerikten bağımsız güncel ve mevcuttan farklı bir sonsöz olarak durmaktadır.

Columbia Üniversitesi kampüsüne eklenen, Tschumi'nin tasarladığı öğrenci merkezi Lerner Hall, bir yanda tuğla ve granit kaplı cephesiyle, pencere oranlarıyla Beaux-Arts üslubundaki kampus yapılarıyla benzeşerek bir uyum sağlamaya çalışırken, diğer yandan bir çelik kirişe asılan köprüler ve onların önünde noktasal tutucularla bu strükütüre asılan şeffaf net cam cephesiyle yeni dilin temsilcisi olarak mevcut kampüsten farklı bir tutum sergilemektedir (6). Bu açıdan önceden iki boyutlu olan cepheye üçüncü hatta dördüncü boyutun katıldığı güncel anlayış farklı bir kompozisyon içinde sunulmuş oldu. Bu 'üç yüzlü- iki farklı ifadeli' bina karşıtlık ve aynılığı tek bir kompozisyonda birleştirirken malzeme seçimleriyle ve asılan ön cephesiyle kolonsuz bir zemin kat yaratılarak, modernin ilkelerinden biri olan iç-dış bütünlüğünü sağlama isteği de üst düzeyde gerçekleştirilmiştir. İç zeminde kullanılan parlak granit malzeme dışta da kullanılmış -bu kez mat ve pürüzlü olarak-, aralarında ince cam cidar çerçevesiz olarak yer alırken içle dış arasında algı açısından bir devamlılık sağlanmıştır. Bu binada işlevini yansıtmaya kaygısı yoktur. Üniversite yönetiminin isteklerine ya da mevcut kampüsün klasik diline uyma gibi çoklu bir uyum çabası vardır. Farklı dildeki cepheler bu uyum çabası içinde binaya oldukça aldatıcı birbirinden farklı dış görünüşler kazandırmıştır. Öteki ile uyum sağlarken yapı kendi içinde birden fazla kimliği yansıtan değişik ifadelerle bürünmüştür.

Cam cephenin tasarımının amaçlarından biri bu alanı kolonsuz geçerek görsel açıdan maksimum derinlik sağlamak ve strükürün özgün yapısını olduğu gibi göstermekti. Yapının düşey yükleri, iki kanat arasında kalan 30,5 metrelik iki makas tarafından karşılanmaktadır. Cam yüzeye yakın konumlandırılan ve çatı transfer makasına asılan eğik cephe makası, düşeyde bir uçtan eğik giden rampaları destekler. İki öge arasındaki mesafe 90 cm' dir. Cephedeki camlar rampanın diğer ucundan uzatılan ağırlık dengeleme kollarıyla düşeyde desteklenir. Rüzgar yükleri ise 5 noktadan ana strüküre taşınır. Her panel ayrı ayrı taşınmaktadır. Bu bir montaj kolaylığı getirmiştir. Rampaların hizasına gelen küçük paneller 120 cm. Ortadaki büyük panellerse 240 cm yüksekliğinde, en üsttekiler ise 3.00 m.dir. Camların bu ritmi üst katta içteki beton rampanın modüllerini takip eder. (17)

Şekil II. Lerner Hall ve Yakın Çevresi- Cephe Ayrıntısı (kesit -kaynak: <http://www.arup.com/downloadbank>)

Columbia Üniversitesi Kampüsü'ndeki bir başka önemli örnek, 1961'de Harrison&Abromowitz tarafından tasarlanan Hukuk Fakültesi ana binasına yapılan kütüphane, kafeterya gibi destek birimlerini barındıran ek yapı Jerome Greene Hall'dür. Zamanın tüm özelliklerini yansıtan mevcut 6 katlı monoblok kitlenin önüne 1977'de Rus asıllı Jack Lipchitz son çalışmalarından biri olan uygarlığın doğaya hükmedişini ifade eden Bellerophon'un kanatlı atı Pegasus'u terbiye edişini anlattığı dev heykeli eklendi. Mevcut yapı, bina radikal bir kararla ana yolun üzerinden bir platformla kampüse bağlanmıştı. Şimdiki ekin yerinde ise yüksek bir teras bulunuyordu. Bina kampüsle ilişkilendirilmesine rağmen, cadde kotu ile hiç bir bağ kurmuyordu. 1997'de yapılan ekle ve iç mekan düzenlemeleri ile bu kopukluk bir ölçüde giderilmiş oldu. İlişki tümüyle bir açılım ve şeffaflık yerine, zemin katın masif duvarında açılan bir kapı ve bir saçakla sağlandı. Planlaması McKim&White'a ait olan kampüsün Beaux-arts çizgisinden uzaklaşan, ama mevcut binayla aynı tutumu (basit çizgili bir

cephe-bu kez yatay) gösteren binada uluslararası güncel dil kullanıldı. Üst kotta, içeride sürekli değişen ışık oyunları yaratan alüminyum güneş kırıcıların baskın öge olarak yer aldığı yatay hatlı yeşil cam giydirme cephe, tepe ışıklığı 'oculus'un tasarımı ile iç mekan düzenlemesi bu yeni dilin özgün yapı taşları oldu. Binanın yeşil cam cephesi kampüsteki yeşil çatılarla benzeşirken zeminde ise diğer binalarda kullanılan siyah granit kaplama tercih edildi.(18)

New York'taki LVMH binası imar kuralları gereği geri çekilmeli olarak yükselen gökdelen mimarisini kıvrımlı cephesiyle sürdürerek kentteki biçim dilini yeni bir anlayışla sürdürmüştür.

Yaklaşık 9290 m2 cam yüzeyi olan bina cephesinde net, opak ve yarı şeffaf yeşil, mavi ve beyaz camların oluşturduğu paneller farklı açılarla bir araya getirilerek heykelsi bir görünüş elde edilmiştir.

Portzamparc, çok moda olan, içindeki demir bileşenden dolayı çok hafif yeşilimsi 'low-e' camı tercih etmiştir. Giydirme cephedeki cam katmanlar arasına seramik frit uygulanmıştır. Şeffaflık ve yarı şeffaflık arasında değişkenlik gösteren bu camlar, binanın cephesine alışılmışın dışında bir karakter kazandırırken hem dış mekandan hem de iç mekandan dışarı doğru görsel bir etki sağlamaktadır. Özgün iç ve dış aydınlatma geceleri bu etkiyi daha da dramatik hale getirmektedir. (19)

Bu yapı modern yapılarda camın bir 'bezeme' unsuru olarak kullanılmasına çok iyi bir örnektir. Binanın bu hareketli cephesinin en çok eleştiri alan yanı, dıştaki hareketli cephenin katlara bölünmüş iç mekanlardan algılanamaması olmuştur. Böylece cephe iç mekanın bir sonucu olarak değil, arkasındaki strüktüre giydirilmiş bir maske olarak takma bir öge durumuna indirgenmiştir. 'Mimarlıkta Karşıtlıklar' kitabının yazarı August Pugin 'Gizlenmek ve farklı bir görünüşe bürünme çabası olmadan, doğal olarak ele alınan her bina iyi görünme konusunda başarısızlığa uğramaz.' (20) derken yine modern mimarlığın vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelen 'dürüstlük' ilkesini vurgulamaktadır. Bu sorunsal, aslında yalnızca modern döneme ait değildir, dönüştürme işlemi olsun olmasın, klasik dönem yapılarında da vardır. Örneğin 15. yüzyılda Alberti tarafından yapılan Santa Maria Novella kilisesinin cephesi mevcut binanın üslubundan bağımsız, süslü bir kabuk olarak eklenmiştir.(21) Portzamparc'ın bu binası da böylesi bir tutumu izlediği için eleştiri almıştır. (22)

5.2. Yeni Kimliğin Yaratımında Eski Kimliğin Kullanılması

Orjinal Lyon Opera Binası 1780'de yapıldı. Geçirdiği yangından sonra 1831'de yerine yenisi inşa edildi. 1993'de bir Jean Nouvel tasarımı ile mevcut kabuğunun içi yeni bir strüktürle doldurularak altına ve üstüne doğru düşey olarak genişletildi. (23) Böylece, zaten kentin kültürel hayatı ve fiziksel yapısı içinde önemli bir yer tutan binanın kimliği daha da vurgulanmış oldu. Nouvel'in, eskinin neo-klasik kabuğunu kullanarak yeni bir yapı ortaya çıkaran, Robocop'vari tasarımı çok çeşitli zıtlıklar içinde özgün bir bütünlük taşır. Tepesindeki tambur ek ile bina, kentin apartman ölçeğindeki küçük parçalardan oluşan dokusunun üzerine konmuş iri bir yabancı cisim gibi kendini gösterir. Altta klasik alüminyum+cam giydirme cephe, gri boyalı metal tambur ise, üstteki katmanı güneş kırıcı olarak işlev veren çift cidardan oluşur. Nouvel, bu tasarımında da tarihi değeri olan mevcut yapıya tevazu ile yaklaşım, ölçek, benzeme yoluyla uyum kaygısı gibi genel geçer ilkelerin dışında hareket etmiş; yalnızca mevcut binanın kılıfını koruyarak yepyeni mekan ve işlev dizileriyle farklı ölçekte bir bina yaratmıştır. Esmâ Sultan Yalısı'nda olduğu gibi, eski yapının masif klasik ifadeli kimliğinin izi, binanın yalnızca yüzüne takılı başka türde bir maskede kalmıştır.

YAPI ADI	tasarım-yapım		biçim		strüktür		cephes		ek özelliği
	mevcut	ek	mevcut	ek	mevcut	ek	mevcut	ek	
HILTON OTELI İstanbul	SOM+ Sedat Hakkı Eldem 1952-53	SOM+ Sedat Hakkı Eldem 1962	modern	modern	b.a.	b.a.	grid- sıva+boya	grid- sıva+boya	bütünleşme-büyüme- aynılık
GUGGENHEIM MÜZESİ New York	F.L.Wright 1956-59	Gwathmey Siegel 1992	modern	modern	b.a.	çelik	sıva	traverten	form karşıtlığı
DOĞA TARİHİ MÜZESİ EKL- ROSE CENTER- New York	Vaux&Mould 1877 +	Polshek Partnership 1999-2000	eklektik	güncel dil modern	karma	çelik	Geleneksel yığma yapı ifadesi	cam+çelik + noktasal tutucular	gölgesellik-büyüme- karşıtlık
BIBLE SOCIETY-New York	SOM	Fox&Fowle 1999	modern	güncel dil- modern	b.a.	çelik	taş kpl+ bant pencereler	cam+çelik + noktasal tutucular	karşıtlık
J. GREENE HALL- New York	Harrison& Abromowitz 1961	Polshek Partnership 1997	klasik modern	modern	çelik str	çelik	modüler düşey güneş kırıcılar bant pencereler	granit kpl (zeminde) + yeşil cam+ al. yatay hatlı al. güneş kırıcılar	birleşme+ (tutum)aynılık- (malzeme)karşıtlık
LVMH- New York		Christian Portzamparc 1999	New York -	güncel dil- modern	New York Yapıları	çelik	New York cepheleri	giydirmes cephe+ cam farklı cam türleri	(tutum)aynılık- (malzeme)karşıtlık
LERNER HALL- New York	McKim,Mead, and White 1903 Kampüs	Bernard Tschumi 1999	Beaux-Arts	Eklektik	Kampüs yapıları	çelik	çiplak tuğla+ hazır elemanlar	tuğla+cam perde duvar	benzerlik+ karşıtlık
MORGAN LIBRARY- New York	McKim,Mead, and White 1906+	Renzo Piano 2006	Neoklasik İtalyan Rönesans Canlandırmacı	modern	Yığma-taş	çelik	tuğla+sıva	cam perde duvar	bütünleştirme-karşıtlık
LYON OPERA BİNASI- Lyon	Chenevard 1830	Jean Nouvel 1993	neoklasik	modern	yığma taş	çelik	yığma taş	cam+güneş kırıcılar (cephes+çatı)	karşıtlık- dönüşüm içini doldurma
K. PRESBITERYAN KİLİSESİ New York	Irving Fenichel 1931- Çamaşır Fab.	Greg Lynn +Michael McInturf +Garfallo 1999- Kilise	art nouveau	modern	çelik str.	çelik	tuğla+sıva	geçirgen-yarı geçirgen camlar-uzakdoğu etkisi	eriyerek birleşme- dönüşüm
QUEENS SANAT MÜZESİ- New York	Aymar Embury II 1939-40	Eric Owen Moss 2001	Modern	dekon.	---	çelik	taş	çelik+cam	dönüşüm +

Tablo I. Mevcut ve eklenen arsındaki resiprokal ilişkinin karşılaştırmalı sonuçları

Bir araştırma kütüphanesi ve müze olarak Manhattan'da hizmet veren Morgan Kütüphanesi bir ada içinde farklı dönemlerde yapılan binaların birleştirilmesiyle oluşan bir komplekstir. Bu yapı adasındaki binalar;1906'da Charles McKim of McKim, Mead & White tarafından tasarlanan orjinal neo-rönesans kütüphane, 1928 Benjamin Wistar Morris tarafından yapılan ek, Morgan House olarak bilinen 19.yüzyılı konutu'dur. (24) Voorsanger tarafından tasarlanan ve 90'ların başında inşa edilen ek, aradan 10 yıl geçmeden 2003'te Renzo Piano'nun yaptığı yeni düzenleme için yıkıldı. Mevcut yapıların ölçüsünü aşmayan her iki tasarım da eldeki binaların entegrasyonunu amaçlayan katalizör mekânlar önermesine, Piano'nun organizasyonel açıdan ve biçim dili olarak daha sade ve yalın bir çözüm getirdiği görülmektedir. Böylece çeşitli eklemelerle labirentsi bir yapı haline gelen kompleks,çok parçalı yapısına rağmen, bütün parçaların tek bir tema etrafında bütünleştiği daha yalın bir plan şemasına kavuştu. Planın ifadesinde eski ve yeninin kaynaşarak tek bir yapı haline geldiğini görünürken, parçaların bireysel kimliklerini ancak dış mekanlarında, cephede fark edebiliyoruz. (25)

New York'ta Queens'in endüstri bölgesindeki 1930'ların çamaşır fabrikası yeni bir düzenlemeyle 90'ların sonlarında, çevredeki çok sayıda Koreli- Amerikalıya hitab etmek üzere bir kiliseye dönüştürüldü. Proje üç ayrı kentten üç ayrı büronun günümüz iletişim ve ifade araçlarını kullanarak ürettikleri ortak bir çalışma oldu. (26) Ekyeri kaybedilmiş ve iki bina birbirinin içinde eriyerek birleştirilmiştir. Mevcut binanın önceki kimliğinden belli belirsiz izler kalmıştır. Bu müdahale, dini yapıların anıtsal ve simetrik düzenini izlememiş, asimetrik bir düzen getirerek farklı bir kompozisyon ortaya çıkarmıştır. Yapının bu ifadesi aslında bir 'Kültür Merkezi' olarak çalışan yapının işlevi ile uyumludur. Öklid geometrisine dayanan formlardan topolojik formlara geçişin yaşandığı son dönem gözönüne alındığında, bu yaklaşımın günümüz ve sonrasında eklenme konusunda sıkça karşılaşılabileceğimiz örneklerden biri olması beklenebilir. Artık eski ve yenin ayrışması, mevcutla ekin farklı kimliklerinin ayrı ayrı ifade edilme ilkesi yerine, bütün öğeler tek bir kimliğin içinde eriyerek birleşirler. İşlevin bağlayıcılığı biçimlerle, mekanlarla devam eder. Ek yoktur. Son gelenin fethi ile sonuçlanan zaferin yarattığı bir tek yapı, bir tek kimlik vardır. Bu yenileme projesi, mimari ürünün yeni dönemde nasıl algılanacağı ve müdahale edileceğinin göstergelerinden biri sayılabilir.

Sonuç:

- Sonuçta, mevcut ve ek arasındaki karşıtlığın en çok şeffaflık kullanılarak elde edildiği gerçeği bir kez daha görülmüştür. Guggenheim'de ek ve mevcut yapı iki masif kitle olarak inşa edilmiştir. Diğerlerinin hepsinde cam karşıtlığı sağlayan temel öğedir.
- Camın türlerinin artması, iç mekan öğelerinin ve strüktürün Lerner Hall'de olduğu gibi cephenin algılanması ve yapımına daha çok katılması ile cephenin boyut kazanması günümüzde yapının görünüşündeki anlam değişikliğinin en belirgin özellikleridir. Lerner Hall, Jerome Greene Hall, LVMH, Bible Society ve Rose Center'da çelik strüktür ve noktasal tutuculu sistemlerin eşlik ettiği hafif yeşil renkli ('low-iron' olmalarından kaynaklanan) ve net camlar yaygın olarak tercih edilmiştir.
- Bezeme dendiğinde ilk akla ahşap ya da taşta yapılan oyma kakma ya da yapıştırma bir takım süsler akla gelir. Oysa LVMH'de olduğu gibi cama fritleme gibi bazı işlemler uygulanarak ya da Greene Hall'de olduğu gibi güneş kırıcılar kullanarak bir tür çağdaş bezeme yapılabilir. 'Modern' olarak adlandırılan bu yapılar, azla yetinen ortodoks modern yapılardan oldukça farklı çizgidedir.
- Cephe ışıklandırması camın, dolayısıyla yapının etkisini güçlendiren ve değiştiren yaygın olarak kullanılmaya başlanılan, hatta ayrı bir tasarım alanı olan bir başka unsurdur.
- Uyum ne bir biçimsel benzeme ne de karşıtlıktır. Uyum ortak bir yaşamda buluşulan birlikte yaşama ve bütünleşme için amaca uygun ve işlevsel açıdan tutarlı bir davranış göstermektir. Eski –yeni, mevcut-eklenen arasındaki, biçim, mekan ve ifade bağlamındaki ilişkide uyum; saygı, nezaket, tevazu, eklendiğinden farklı olma gibi ilke kararları ve zıtlık –benzerlik arasındaki seçeneklerde aranmıştır. Bunların yanısıra eskinin kimliğinin kullanılarak ya da eritilerek zamana uygun üretilecek yeni yapının yaşaması için kullanılması anlayışı da görülmektedir. Lyon Operası, Queens Müzesi ve New York Presbiteryen Kilisesi eski-mevcut yapıyı yeni yapının kimliği içinde eriterek kullanmıştır. Öyle ki bu kilise yapısında ek yeri belli olmamaktadır. Bu yaklaşımda bilgisayar ortamında üretilen yeni biçimleme dilinin etkisinin olduğu söylenebilir.
- Büyümesi ve değişmesi kaçınılmaz gözükken mimari ürünün eklenme ve gelişiminde yeni bir etik ve yeni bir estetik anlayışın hakim olacağı varsayımı yapılabilir. Artık her şeyin çok çabuk tüketilmeye başlandığı bu çağda mimari ürüne de daha kısa ömür biçilmeye başlanacağı kehanet sayılmamalıdır.

Kaynakça:

1. Webster's Ninth Collegiate Dictionary, A Meriam –Webster Inc. Publishers, Springfield, Massachusetts, USA, 1987
2. Rubio, Ignasi de Sola-Morales 'From Contrast To Analogy', Theorizing A New Agenda For Architecture Theory 1965–1995, Princeton Architectural Press, New York, 1996, s.232
3. ibid.
4. Terzidis, Kostas, 'Hybrid Form', Design Issues 19 no:1, 2003, ss. 57–61
5. ibid.
6. Hançerlioğlu, O. Düşünce Tarihi, Remzi Kitabevi, 1993,s.71
7. Alexander, C. 'Form',Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts,1966
8. Brera, Spazio 'Retrospective Kisho Kurokawa www.kisho.co.jp/information/retrospective
9. Bisaccio, Daniel, 'Symbiosis and Co-evolution' <http://sln.fi.edu/tfi/units/life/habitat/habitat.html>
10. Van Eyck, Caroline, 'Goethe and Alberti:Organic Unity in Nature and Architecture', The Structurist, no 35–36, s.20, 95–96
11. Alberti,L.B.,1986, The Ten Books on Architecture(1755), IV.Kitap, VIII.Bölüm, Dover Publications, New York, s.171
12. Taylor, C. 'Modernliğin Sıkıntıları', çev.Uğur Canbilen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995
13. Weisman, Carter 'Guggenheim Go Around' Architectural Record 1992/10, ss. 102–105
14. Cooper Jr.,Henry, 'Sphere of Influence', Natural History 2/000, American Museum of Natural History
15. Crosbie, Michael J. Contributing Editor 'Cosmic Trip: The Rose Center for Earth and Space' <http://www.architectureweek.com/2000/0531/design>
16. Gössel, P.Luthauer,G. Architecture in the Twentieth Century, Benedikt Taschen,Almanya, 1991
17. <http://www.arup.com/downloadbank/download12.pdf>, THE Arup journal 2/2000
18. Baldassani, N. 'La Tranparenza come segno-American Bible Society, NY',L'arca, sayı:148, May 2000,ss.60–63
19. Campbell, R. 'Criticism Modernism and Contextualism meet at Bernard Tschumi and Gruzen Samton's' Lerner Hall with Provacative Results' Architectural Record, 11.99 ss. 95–101
20. Watkin, D. Morality &Architecture Revisited, The University of Chikago Press, London s.113
21. ibid. S. xxxi
22. Stephens, S. 'Criticisim:The Seductive LVMH Tower...', Architectural Record, 03/2000, s.99
23. Shortt, Barbara, 'Jean Nouvel -Lyon Opera House', Architecture, September 1993, s.74
24. Vigano,Vanessa, 'The Morgan Library is Being Extended', L'arca s. 48, April 1991,ss.48-53
25. [www. arcspace.com/architects/piano/morgan library](http://www.arcspace.com/architects/piano/morgan_library)
26. Waters, John K. ,Blobitecture Waveform Architecture and Digital Design, Rockport Publishers, 2003, ss. 75–77